

<http://revped.ise.ro>

Print ISSN 0034-8678; Online ISSN: 2559 - 639X

In memoriam Eugen Noveanu

THE HIDDEN DIMENSION

DIMENSIUNEA ASCUNSĂ

Dan BADEA

Journal of Pedagogy, 2018 (1), 189 – 195

<https://doi.org/10.26755/RevPed/2018.1/189>

The online version of this article can be found at: <http://revped.ise.ro/category/2018-en/>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Published by:

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

<http://www.ise.ro/>

Further information about *Revista de Pedagogie – Journal of Pedagogy* can be found at:

Editorial Policy: <http://revped.ise.ro/editorial-policy/>

Author Guidelines: <http://revped.ise.ro/the-writer-guide-2/>

In memoriam... Eugen Noveanu

EUGEN P. NOVEANU

S-a n scut la data de 12 februarie 1929, Moara Nou (azi Maramonovca), jude ul Soroca i a trecut în nefiin la data de 3 martie 2018, Bucure ti. Personalitate marcant a înv mântului pedagogic românesc, Eugen P. Noveanu i-a adus o contribu ie marcant la dezvoltarea diferitelor domenii din tiin ele educa iei, precum i la promovarea experien elor na ionale la nivel interna ional. În cariera tiin ific a fost profesor universitar la Universitatea din Bucure ti, cercet tor la Institutul de tiin e ale Educa iei, membru în Colegiul de redac ie i în Colegiul director ale Revistei de Pedagogie.

DIMENSIUNEA ASCUNS

Dan Badea*

1. Un traseu: în siajul unei pedagogii tiin ifice, experimentale

A a cum spunea Ortega y Gasset, „eu sunt eu i împrejur rile (circumstan ele) mele”. Depinde ce fac din tine „circumstan ele”, dar mai ales ce faci tu din ele: în limitele „cercului fatalit ii”, ai la îndemân un „repertoriu de posibilit i”. De-a lungul vie ii, Eugen Noveanu s-a g sit i el la mai multe r scruci de drumuri, care l-au obligat s ia decizii, s se proiecteze într-un anumit fel în viitorul apropiat sau mai dep rtat. Ce faci în cazul în care e ti un tân r venit dinspre Basarabia (o problem identitar) i duci, a adar, o existen semiclandestin , încercând s - i exerci i o profesie în înv mânt i cercetare (o problem de integrare), într-o conjunctur politic stânjenitoare? Î i po i rezolva cumva ambele probleme punând ideologicul între paranteze i optând pentru expertiza în sfera metodologiei procesului de predare-în v are.

* Fost cercet tor tiin ific la Institutul de tiin e ale Educa iei, Bucure ti, România.

Dar emanciparea nu se produce în ritm rapid (în traducerea făcută cu Octavian Opric la Rivers: „Psihologul și profesorul de limbă străină”, 1971, cercetătorul semna încă *Eugen Novicicov*). Trebuie să-și urmezi vocația și să deselești niște drumuri, să adaptezi niște principii didactice *trendy* la realitățile învățământului românesc, să-și găsească cele care-i permit să se afirme. Eugen Noveanu a fost (deși nu doar atât) un spirit empiric, „nomotetic” și sistematic. Un adevărat spirit empiric, care, tocmai de aceea, nu considera lucrurile ca de la sine înțelese: predarea nu se face „după ureche” și nici doar după doctele tratate de pedagogie; era nevoie de un învățământ *bazat pe dovezi*, de unde impulsul de a se canaliza pe psihopedagogia experimentală, pe rezultatele cercetării educaționale. Era „nomotetic”, căutând criteriile, regularitățile și algoritmi de învățare, de unde interesul pentru „materiale de instruire”, învățământ programat, învățarea asistată de calculator. Când despre itinerariul său de cercetare, acesta închipuie o „hartă”, cu direcții, borne de orientare și zone de parcurs tratate sistematic; odată stabilite punctele de intersecție între aceste zone, s-a trecut de la tactica pașilor mici la incursiuni mai ample. Interesul cercetătorului s-a deplasat de la didactica limbilor străine la metode aplicabile la diferite tipuri de materii, de la metodologia cercetării la evaluarea sistemului de învățământ etc.

Proba de foc a muncii de cercetare, comunicarea rezultatelor, s-a realizat tot după un demers coerent. Pentru a încetăni noi abordări, a convins comanditarul (ministerul) și cadrele didactice în privința importanței și aplicabilității rezultatelor, cercetătorul i-a sintetizat și popularizat achizițiile în cărți, articole, s-a ocupat de traduceri (alese strategic), contribuind, între altele, la încetănirea conceptului de *design* al instruirii. Exprimarea sa în scris era clară, fluentă, evitând pe cât posibil, în afară de scriitorul să fie un stilist, scoriile limbii de lemn care făceau greu lizibile multe lucrări de specialitate din epocă. Iată un exemplu:

„Dezvoltarea intensivă a psihologiei în ultimele decenii este marcată și de prăbușirea ei spectaculoasă în analiza procesului instructiv organizat pe baza uneia sau alteia dintre teoriile învățării, clasice sau moderne. La o privire mai atentă, afirmăm că de mai sus poate să pară curioasă: psihologia analizează psihologia! Și totuși, situația este reală, întrucât de cele mai multe ori, plecând de la anumite teze teoretice [sic!] cu privire la învățare, procesul de instruire (predare) se

organizeaz absolutizând aceste teze, pe de o parte, i nerezolvând problemele specifice, pe de alta; în plus, apar totdeauna probleme noi, necuprinse în aria tezelor fundamentale, a c ror solu ionare necesit eforturi suplimentare i, mai ales, o orientare corespunz toare a direc iilor de cercetare” (din Prefa a la Wilga M. Rivers).

Informându-se neîntrerupt, câ tigând o perspectiv comparativ asupra cercet rilor de tehnologie didactic , gândirea sa despre înv are s-a limpezit. A îmbr i at (dar parc avea de ales?), cu m sur , de o manier supl , orientarea directivist , cu o baz behaviorist larg acceptat în vremea respectiv . De la metod , ca roti într-un angrenaj, s-a insinuat apoi în domeniul elabor rii i formaliz rii progresiei con inuturilor.

Pliabil la nout i i la sfid rile ap rute în înv mânt dup ‘89, a trecut schimbarea general de perspectiv prin filtrul propriu. Se p rea c , abia acum, diversele coordonate ale tehnologiei didactice i muta iile de natur formativ induse de societatea tehnologic se puteau oglindi, de o manier mai armonioas , în incinta s lii de clas . Valorizarea medierii tehnice i imboldul de a lega între ele fa a veche i cea nou a instrumentarului didactic s-au datorat apropierii sale timpurii de facilit ile enorme oferite de calculator (când dispozitivul era indisociabil de „mitologia” creat în jurul lui). Dincolo de orice dezbatere despre alternativele pe care le-a propus, r mâne intui ia/ credin a lui Eugen Noveanu c a ap rut posibilitatea ca, la un moment dat, noul avatar al tehnicii, doar prin modul lui de func ionare, s transforme din temelii înv area. Celebra butad a lui Mc Luhan (*mediul este mesajul*) a fost parc scris expres pentru cercet torul român (dac înv mântul programat s-a împotmolt era, între altele, din cauz c urma înc modelul tiparului: liniar, secven ial).

De fapt, dup ‘89, lucrurile n-au stat atât de idilic pe cât ar putea sugera imaginea de mai sus. Institutul a pierdut coala experimental din Bucure ti, iar proiectul colilor-pilot (de ordinul zecilor), discutat i ref cut de câteva ori, a c zut. Asta în timp ce, de i autorul „*Tehnicii program rii didactice*” ar fi putut fi numit eful laboratorului Curriculum, sor ii au decis s fie desemnat acolo alt persoan . Eugen Noveanu a trebuit s - i caute alte „debu ee”.

Scurta biografie profesională nu vrea să scoată în evidență existența a unui personaj cu totul singular. Multe din opțiunile și interesele lui de cercetare erau o chestiune de generație. Ca și încrederea în știința și Rațiunea, în progresul științelor pedagogice. Numai munca onestă, experiența acumulată, intuirea existenței unei cunoașteri tacite care contribuie la structurarea practicilor educaționale l-au făcut să înțeleagă că, vorba cuiva, rațiunea autentică uneori se «sacrifică» pe ea însăși; într-un cuvânt, toate acestea l-au îndemnat să meargă din „patriarhatul” lui, ce era adevărat îngrijit și amenajat, încât persoana risca să se sufocă în geometria acesteia. Având cum Metoda, din diferite motive, a fost considerată că având când o funcție prin excelență formativă, când una pur instrumentală. În fond, adeptul didacticii experimentale s-a găsit în situația de a-i verifica implicațiile transpunându-o la nivelul unei „didactici” antropologice. „Demonul” prescriptivismului care bântuia sistemul de învățământ, normativitatea „hard” a acestuia au fost interiorizate și sub forma unor condiții-limită ale laboratorului său mental, ceea ce l-a determinat să sesizeze cum funcționează mecanismul de ceas al Metodei, chiar și (sau mai ales) când o face în gol.

Cercetătorul în științele educației, fiind amfibie sau intermediar, nici (doar) teoretician, nici (doar) practician, are, ipotetic, „privilegiul” de a pricepe și evidenția astfel de lucruri. Acesta poate fi pierdut oricând. Ca și tuturor colegilor din ISP, scandalul și urmările „Mărcii transcendente” vor fi imprimat meditației sale accente dintre cele mai amare. Însă, pe termen lung, n-au anihilat-o și nu i-au deteriorat atributele.

2. Un chip: ce se află în spatele „noii alianțe” dintre cercetare, educație și cultur

Lui Eugen Noveanu îi plăcea „să poarte răsboaie” pentru a-și apăra punctul de vedere; la fel cum îi plăcea să se înhame la muncă și nu se lase până n-o ducea la capăt; un împlinț al lucrului corect făcut, ca la carte, oricât de insignifiant ar fi părut acesta.

Era mândru, deși nu lipsit de umilitate (adunase de la mai mulți autori articole pentru o carte prilejuită de împlinirea a 75 de ani), deși îndemnat să o

publice repede, a preferat să lucreze la proiectele din acel moment); autoritar, câteodată de-a dreptul incomod, un temperament vulcanic, torențial, de aceea nu pentru toți un om simpatic, dar cineva de care nu puteai face abstracție, care, prin felul de a fi, nu ar fi putut trece neobservat pe oriunde îl purtau pașii; avea capacitatea să electrizeze un auditoriu („ajuns la Sonnenberg, în Germania Federală, a cântat un «Oci Ciornie» de i-a făcut pe nemii să plângă” – Nicolae Sacali). O personalitate forte coexistea cu un buni înțelegător de colective de lucru, de cercuri de reflecție; știa cum să implice, având în minte conturul ansamblului de realizat.

Era dedicat cercetării și emblemei institutului, neurmărind recompense pecuniare de pe urma activității sale (de pildă, pentru a duce la bun sfârșit documentarea la unele articole pentru *Dictionarul Enciclopedic*, lăsa balt de cei care ar fi trebuit să le elaboreze, a plecat să se informeze în biblioteci occidentale, xeroxând multe pagini, totul pe banii prietenilor).

După '89, a manifestat un interes sporit față de istoria pedagogiei și personalitățile acesteia, interes nutrit din focalizarea pe raportul dintre educație și cultură. S-a implicat, în consecință, în realizarea unor lucrări de referință (din care, vai, pentru că inițiatorul lor și-a extins peste măsură proiectele, a rămas un vast antier, pe moment, abandonat).

Nerăspălit pe măsură muncii depuse, nu era totuși nefericit din cauza asta: în primele răsplăți se hrănea din energia degajată, risipită în muncă. Niciodată nu „oma”: chiar și marginalizat, „scos pe tu”, și în gâșea întotdeauna de lucru, descoperind în obstacolele apăsătoare, ocazii pentru alte forme de abordare a problemelor care-l interesau. Nu ar fi subscris la o afirmație a lui Rousseau, oricât îl îndrăgea: „Un être vraiment heureux est un être solitaire”.

Dincolo de ipostazele eului său public (*persona*), din care se degaja *robuste ea*, există o dimensiune mai puțin vizibilă, pe care o voi numi „gândirea intermitentă”.

Un pedagog dedicat „operei” sale de formare de sine un „cogito” care nu se regăsește în întregime în textele sau inițiativele sale curente, ci se conturează undeva, la intersecția dintre text și acțiune, într-un spațiu virtual, de mai

mare sau mai mic amplitudine, în raport cu solicitările și valorile timpului prezent (pro și/sau contra una dintre acestea). Desigur, putem presupune că, în cazul unui expert (didactician/metodolog), a cărui poziție este, prin forța lucrurilor, mai aproape de neutralitate și de practicile domeniului de care se ocupă, intervalul poate fi mai scurt. Însă, indiferent ce anume este specialistul în științele educației, buna aplicare a ceea ce este bine cumpănit nu epuizează gândirea sa, nu-i anulează *potentialitățile reflexive*, (în ce au acestea mai intim și mai caracteristic pentru o conștiință formativă), chiar dacă, exploatate fiind doar accidental, semnele prezenței lor nu par de ordinul strictei evidențe. Aceste dispoziții interne vizează întotdeauna de mare atractivitate (deși poate inaccesibile), cu o mare încărcătură axiologică. Sunt întotdeauna (intenționalități) care vin nu doar să ofere intervalului posibilitatea unor completări, întregiri, fie ele și imaginare/utopice, dar și un orizont în care gândirea despre educație se poate mișca liber.

„*Gândirea intermitentă*” este situată dincolo de eul diurn, de vreun obiectiv explicit; vine de momente de intens dialog interior: apare în stare nescădând când ieși cu adevărat cunoștințele de tine și te întrebi care e rostul tău pe lume și ce lași în următa. Plăpând, cu un aer perdant, ca și scoala lumină cu bruschete, se confundă cu *wishful thinking*, ea nu e mai puțin generatoare de idealități, simpatice tocmai prin aparenta lor gratuitate. Ea poate precede și însoțește rambandirile dirijate – ceea ce persoana întreprinde, interferează cu formele sale de activitate și exprimare textuală, le succede acestora.

Pentru Eugen Noveanu, corelativul obiectiv al acestui tip de gândire generică era o tatonare, uimitică și respectuoasă, în jurul problematicii filosofiei educației. Nu e, atunci, de mirare că, alegându-și să prezinte termenul *Bildung* în *Dicționar*, el, rigurosul Eugen Noveanu, își sârsește articolul cu descrierea eseistică a noțiunii datorată lui Gabriel Liiceanu.

„Novi”, despre care unii ar fi putut spune (sau chiar au spus) că nu avea aplecare spre „teorie”, era un om bine înfipt cu picioarele în realitate, de unde putea să contemple, din când în când, cerul fără să amească (s-a întâmplat să discut cu dumnezeul despre această „*gândire intermitentă*”, oglindă a experienței interiorității, care transcende servituile de zi de zi ale profesiei și ale senectutii).

Din acest unghi de vedere, nu se vedea pe sine un reformator, dar ar fi vrut să creeze oportunități pentru propagatorii unor viitoare viziuni despre educație. Ironia sorții, vremurile nu sunt propice pentru o nouă „religie” în educație. Cu toate acestea, cochetez cu gândul că parte din fluidul acela subteran, discret de care era străbătut i-a transmis reflexele spre lumea prin care a trecut.

The online version of this article can be found at:
<http://revped.ise.ro/category/2018-en/>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Versiunea online a acestui articol poate fi găsită la:
<http://revped.ise.ro/category/2018-ro/>

Această lucrare este licențiată sub Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Pentru a vedea o copie a acestei licențe, vizitați <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> sau trimiteți o scrisoare către Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, SUA.